

УПРАВЛІННЯ ВАРТІСТЮ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ: ТЕОРІЯ ТА ОБЛІК MANAGEMENT OF INTANGIBLE ASSETS' VALUE: THEORY AND ACCOUNTING

В'ячеслав ДИБА,
кандидат економічних наук,
ДВНЗ «Київський національний
економічний університет ім. В.Гетьмана»

Vyacheslav DYBA,
Ph.D. in Economics,
Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman

following researches: A. Smith, A. Marshal, L. Abalkin,
M. Tugan-Baranovskyy and others.

Управлінню вартістю підприємства присвячені
праці Т.Коупленда, С.Валдайцева, О.Мендрула та ін.
Зокрема, на думку послідовників класичної еконо-

Одним із проявів переходу до економіки знань є скорочення частки традиційних асигнувань інвестицій та інновацій, а також формування потреби збільшення частки власних коштів підприємств, спрямованих на формування і приріст конкурентоспроможного інтелектуального капіталу. Такий капітал утворюється з нематеріальних активів, які комерціалізуються. У зв'язку із розширенням пріоритетів інноваційного розвитку в системі корпоративного управління виникають якісно нові завдання, пов'язані з управлінням вартістю нематеріальних активів.

Управління за критерієм вартості визнано однією з найбільш ефективних парадигм розвитку підприємств. Визначення вартості нематеріальних активів підприємства досить часто стає одним з найбільш складних і важливих завдань при прийнятті виважених управлінських рішень.

На сьогодні вимогами чинного законодавства регламентовано, що звіт про оцінку вартості майна повинен містити мету проведення оцінки та обґрунтування вибору відповідної бази оцінки. Як наслідок, оцінювачі зосереджуються на отриманні розрахункової величини певного виду вартості (меті оцінювання), а не на менеджерських рішеннях, які необхідно прийняти в процесі або за результатами оцінювання (функції оцінювання). Проте здатність до концентрації нематеріальних активів є одним із проявів управлінської гнучкості в контексті вартісного управління.

Погоджуємося з поглядами наших сучасників, які вважали за доцільне виділення ряду етапів в процесі управління нематеріальними активами (рис. 1).

З метою визначення видів вартості нематеріальних активів, що можуть застосовуватися під час проведення оцінки, необхідно дослідити три концепції (рис. 2).

The three concepts are to be researched in order to determine the types of value of intangible assets that can be used during the evaluation (Figure 2).

У теорії вартості розглядаються основа і джерела цінності (вартості) активів та пояснюється, чому нерухомість має економічну цінність. Значний внесок у розвиток теорії вартості здійснили А.Сміт, А.Маршалл, Л.Абалкін, М.Туган-Барановський та інші вчені.

The basis and the sources of value (cost) are considered in the theory of value. Also it suggests the reason really having an economic value. The significant contribution to the development of the theory of value was made by the

мічної школи А.Сміта та Д.Рікардо, основою вартості слугували витрати виробництва. К.Маркс дійшов висновку, що споживча вартість (вартість використання або цінність) не є тим параметром, який визначає вартість в обміні. На противагу класичній економічній думці маржиналісти, зокрема В.Джевонс, К.Менгер, Ф.Візер, Є.Бем-Баверк, Л.Вальрас, М.Туган-Барановський, аргументували, що корисність є визначальним чинником ринкового ціноутворення. Теорія граничної корисності основою вартості (цінності) вважає не об'єктивні чинники її утворення (виробництво товарів), а суб'єктивний чинник — корисність, який надає благові споживач [2].

У неокласичному синтезі, започаткованому А.Маршаллом, чинник граничної корисності й чинник граничних витрат мають однаковий вплив на вартість в обміні. При цьому А.Маршалл вперше врахував чинник часу. На його думку, в короткотривалому часовому проміжку пропозиція не встигає за коливаннями попиту, і попит стає визначальним ціноутворювальним чинником. У довгостроковій перспективі пріоритетна роль як фактору створення вартості переходить до пропозиції і пов'язаних з нею витрат виробництва [4]. Враховуючи вищенаведене, можна погодитись з думкою Т.Гріссона, що А.Маршалл

«...заклав основу усіх трьох підходів до оцінювання вартості...» і започаткував виділення з теорії вартості теорію оцінювання [1, с. 21].

Теорія оцінювання вартості досліджує різноманітні методи отримання розрахункових значень вартості. *The value evaluation theory deals with different methods of estimated cost values.* У теорії оцінювання чітко розмежовуються поняття «вартість» і «ціна», оскільки, на думку багатьох учених, зокрема Д.Фрідмана, Н.Ордуєя, та А.Дамодарана, ціни на майно відповідають їх вартості лише на високоєфективному ринку, адже сплачена ціна – це точка перетину попиту і пропозиції. Сутність відмінності між поняттями «ціна» і «вартість» найповніше розкрито у Міжнародних стандартах оцінки, а саме: «...Вартість – це не факт, а оцінка найімовірнішої ціни, що буде сплачена за товари або послуги, що пропонуються для продажу у визначений момент часу...» [6, с. 365],

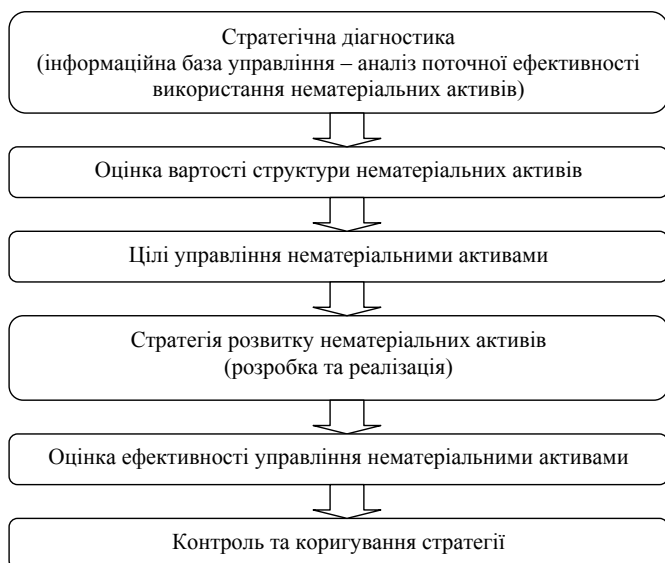
У статті досліджено теорію управління вартістю нематеріальних активів та особливості обліку. Проаналізовано основні етапи процесу управління нематеріальними активами, що дозволить систематизувати процес управління. Обґрунтовано концепції оцінки вартості нематеріальних активів, що допоможе розглядати вартість з урахуванням пріоритетів оцінки. На основі аналізу сучасних досліджень розмежовано теорії оцінок вартості нематеріальних активів, які визначають різні умови оцінки.

Систематизація підходів до визначення видів вартості нематеріальних активів підприємства за нормативним джерелом тлумачення та функціональним призначенням дозволила вдосконалити теоретико-методичну базу оцінки.

In the article the theory of intangible assets' value management and peculiarities of their accounting have been studied. The stages of intangible assets' management process have been analysed which allows to systematize the management process. The concepts of intangible assets' value estimation have been proven which allows observing the value considering the priorities of evaluation. The theories of intangible assets' value evaluation are differentiated. They show different conditions of estimation.

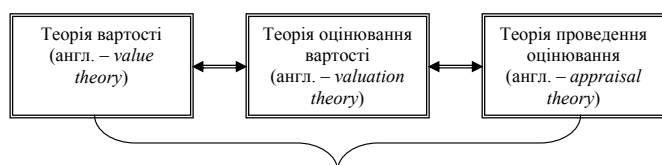
The systematization of approaches to the determination of types of intangible assets' of an enterprise based on regulatory source of interpretation and function allowed to improve the theoretical and methodological basis of evaluation.

Рис. 1. Основні етапи процесу управління нематеріальними активами*

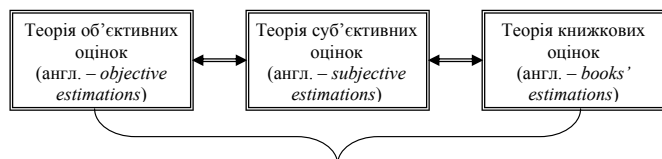
* Джерело: узагальнено за матеріалами [8; 9].

Рис. 2. Концепції оцінки вартості нематеріальних активів*

* Джерело: узагальнено автором.

Рис. 3. Теорії оцінок вартості нематеріальних активів*

* Джерело: узагальнено автором.

а «...ціна – це сума грошей, яка була запитана, запропонована або сплачена за об'єкт...» [6, с. 422].

Отже, остаточне значення вартості оцінюваного майна підприємства завжди відображає очікування покупців або інвесторів щодо його майбутньої ефективності, а ціна – це факт, що вже відбувся. Цей факт унеможливує у системі стратегічного менеджменту об'єднати через критерії прийняття управлінських рішень різні концепції вартостей, тобто «...пов'язати ціни угод (концепцію, доречну для вимірювання у короткостроковому періоді), інвестиційну вартість (концепцію, доречну для середньострокового періоду) і довгострокову природну (нормальну) ціну відповідно з порівняльним підходом, аналізом дисконтованих грошових потоків і витратним підходом...» [1, с. 22].

Необхідно підкреслити, що в теорії оцінювання вартості досліджуються лише методики отримання розрахункових значень вартості, а не процес оцінювання загалом. Теорія вартості є елементом гіпотези, що формулюється. З огляду на цей факт виникає **теорія проведення оцінювання** [10; 11], що становить основу оцінного аналізу, в якій предметом дослідження є логічні відношення між джерелами вартості й розрахунковою величиною цієї вартості.

The appraisal theory creates the basis for estimated analysis. The subject of the research are logical relations between sources of value and estimated value.

Варто зауважити, що на сьогодні переважна більшість науковців некоректно використовують терміни «вартість» і «цінність» як синоніми. Традиція застосування поняття «вартість» на пострадянському просторі чинить перешкоди щодо правильного й коректного розкриття ключової установки фінансового менеджменту загалом та управління нематеріальними активами зокрема. Ситуація, коли поняття «цінність» підмінюється категорією «вартість», є досить поширеною. Термінологічна плутанина призводить до постійних уточнювань, оскільки вартість (англ. – cost) як рівень витрат має мінімізуватися, а цінність, тобто додана вартість (англ. – value), – максимізуватися.

Як доводить В. Король, термін «вартість» доцільно застосовувати тоді, коли проявляється витратна природа об'єкту оцінки, і «цінність» – коли проявляється доходна природа корисності об'єкту оцінки [3]. Отже, вартість може бути або історичною (балансовою), або вартістю заміщення. Тому можна констатувати той факт, що в управлінні нематеріальними активами слід розмежовувати такі поняття, як **«вартість нематеріального активу»** в контексті витрат на їх придбання та утримання та **«корисність нематеріального активу»**, що може бути визначена на основі грошових потоків. Тобто там, де існує витратна природа поняття, слід застосовувати термін «вартість». Наприклад, у лівій частині балансу показується історична вартість нематеріальних активів, яка враховує витрати на їх придбання й утримання. Статті нематеріальних активів не відображають ніяких вигод і корисності для власників, тому їх сукупні залишки правильно називати балансовою вартістю нематеріальних активів.

Корисність від володіння нематеріальними активами втілюють у собі сумарні грошові потоки підприємства, а отже, вони є мірилом цінності нематеріальних активів. Суб'єктивний аспект цінності проявляється при злитті або поглинанні підприємств у формах цінності контролю й цінності синергії. Зазначені цінності є надбавками до ринкової цінності фірми, що отримали назву гудвілу. Після угоди купівлі-продажу реально сплачена ціна за фірму є вартістю для покупця, оскільки останній фіксує угоду в балансі. Якщо ціна була нижча за цінність, то відбудеться зростання останньої, а якщо навпаки, то цінність фірми-покупця знизиться. Зменшення цінності в останньому випадку обумовлено підвищенням витрат власників у зв'язку з необхідністю покривати перевитрати коштів на поглинання без зростання валового грошового потоку. Отже, в процесі придбання фірми цінність нематеріального активу трансформується у вартість нематеріальних активів для покупця.

Слід зауважити, що один і той же актив у руках різних власників має різну цінність. Відповідно власник відображає майно в балансі підприємства за такою вартістю, яким воно є цінним саме в його руках. У цьому контексті необхідно зазначити, що цінності на підприємстві можуть бути двох видів: одні призначені для споживання в межах господарства (виробничі об'єкти), інші призначені для обміну, для відчуження (об'єкти відчуження). Перші повинні оцінюватись пропорційно до тих збитків, які підприємство зазнало б унаслідок їх втрати, тобто за ціною відновлення, за ціною придбання нового майна, з урахуванням тієї користі, яка ще очікується від використання даного предмету. Інші повинні оцінюватись за продажними цінами, що передбачаються та існують у момент обміну. Якщо тільки перемінити призначення речей, то одразу ж змінюється і їх оцінка. Таким чином, відмінності оцінки впливають із призначення того чи іншого активу: одні активи мають споживче призначення, інші – мінове.

Рівень вартості активів визначається сумою витрат факторів виробництва на їх створення, періодом використання, відповідністю цілям господарського використання, кон'юнктурою ринку засобів і предметів праці. Тому методи визначення вартості

Таблиця. Систематизація підходів до визначення видів вартості нематеріальних активів підприємства за нормативним джерелом тлумачення та функціональним призначенням

№ з/п	Вид вартості	Визначення	Функціональне призначення	Нормативне джерело
1.	Ринкова вартість (англ. – <i>Market Value</i>)	Визначена сума грошей, за яку на дату оцінки майно буде обміняне між типово мотивованим покупцем і типово мотивованим продавцем, які не пов'язані один з одним, після належного маркетингу, за умов, що кожна сторона діяла зі знанням справи, розсудливо і без примусу	Загальні випадки оцінювання майна	Міжнародний стандарт оцінки № 1 «Ринкова вартість як база оцінки» [6, с. 98]
		Вартість, за яку можливе відчуження об'єкта оцінки на ринку подібного майна на дату оцінки за угодою, укладеною між покупцем та продавцем, після проведення відповідного маркетингу за умови, що кожна із сторін діяла із знанням справи, розсудливо і без примусу		Національний стандарт № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав» [7]
2.	Вартість у використанні (англ. – <i>Value in Use</i>)	Теперішня вартість оцінених майбутніх грошових потоків, які, за очікуванням, виникнуть від безперервного використання активу та його ліквідації наприкінці терміну його корисної експлуатації	Відображення у формах фінансової звітності	Міжнародний стандарт фінансової звітності № 5 «Непоточні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність» [6, с. 367]
		Вартість, яка розраховується, враховуючи сучасні умови використання об'єкта оцінки і може не відповідати його найефективнішому використанню	Оцінювання об'єктів, щодо яких планується подальше використання специфічним, запланованим або існуючим способом	Національний стандарт № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав» [7]
3.	Вартість заміщення (англ. – <i>Replacement Cost</i>)	Відбиває витрати на створення об'єкта порівняної корисності з використанням проекту, технології та матеріалів, що у цей час застосовуються на ринку	Залишкова вартість заміщення (відтворення) як база оцінки використовується для проведення оцінки спеціалізованого майна, зокрема для ведення бухгалтерського обліку з метою визначення його справедливої вартості згідно з положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку. Якщо умови угод щодо спеціалізованого майна, для укладання яких проводиться оцінка, відповідають вимогам, що висуваються для визначення ринкової вартості, залишкова вартість заміщення (відтворення) може дорівнювати їх ринковій вартості	Основні положення загальноприйнятих принципів оцінки [6, с. 50]
		Визначена на дату оцінки поточна вартість витрат на створення (придбання) нового об'єкта, подібного до об'єкта оцінки, який може бути йому рівноцінною заміною		Національний стандарт № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав» [7]
		Поточна вартість подібного нового об'єкта, що має максимально подібну або еквівалентну до оцінюваного об'єкта корисність		Міжнародне правило оцінки № 4 «Оцінка нематеріальних активів» [5]
4.	Вартість відтворення (англ. – <i>Reproduction Cost</i>)	Це витрати, які необхідно понести, щоб створити віртуальну точну копію існуючого об'єкта, з використанням ідентичних матеріалів, або якщо ідентичні матеріали недоступні, – із подібних матеріалів	Відображення у формах фінансової звітності	Основні положення загальноприйнятих принципів оцінки [6, с. 50]
		Визначена на дату оцінки поточна вартість витрат на створення (придбання) в сучасних умовах нового об'єкта, який є ідентичним до об'єкта оцінки		Національний стандарт № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав» [7]
		Поточна вартість ідентичного нового об'єкта		Міжнародне правило оцінки № 4 «Оцінка нематеріальних активів» [5]
5.	Залишкова вартість заміщення (англ. – <i>Depreciated Replacement Cost</i>)	Залишкова вартість заміщення – це застосування витратного підходу для визначення вартості спеціалізованих активів для цілей фінансової звітності, коли прямі ринкові докази обмежені	Відображення у формах фінансової звітності	Міжнародне правило оцінки № 8 «Витратний підхід для фінансової звітності» [6, с. 283]
		Залишкова вартість заміщення (відтворення) – вартість заміщення (відтворення) об'єкта оцінки за вирахуванням усіх видів зношення (для нерухомого майна – з урахуванням ринкової вартості земельної ділянки під час її існуючого використання (прав, пов'язаних із земельною ділянкою))		Національний стандарт № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав» [7]
		Поточна вартість відтворення або заміщення активу на сучасний еквівалент за вирахуванням фізичного старіння і усіх форм знецінення та оптимізації		Міжнародне застосування оцінки № 1 «Оцінка для фінансової звітності» [6, с. 126]
6.	Вартість ліквідації (англ. – <i>Salvage Value</i>)	Вартість ліквідації описує вартість активу, який добіг кінця терміну економічної експлуатації відповідно до цілей, для досягнення яких він був створений. Цей актив все ще може мати вартість альтернативного використання або утилізації	Оцінювання активів підприємства після закінчення терміну економічного життя	Міжнародний стандарт оцінки № 2 «Бази оцінки, відмінні від ринкової вартості» [6, с. 113]
		Вартість, яку очікується отримати за об'єкт оцінки, що вичерпав корисність відповідно до своїх первісних функцій		Національний стандарт № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав»
7.	Ліквідаційна вартість (англ. – <i>Liquidation Value</i>)	Описує ситуацію, коли група активів, задіяна разом у бізнесі, пропонується до продажу окремими об'єктами, одночасно із закриттям бізнесу	Відображення у формах фінансової звітності	Міжнародний стандарт оцінки №2 «Бази оцінки, відмінні від ринкової вартості» [6, с. 113]
		Сума коштів або вартість інших активів, яку підприємство очікує отримати від реалізації (ліквідації) необоротних активів після закінчення терміну їх корисного використання (експлуатації), за вирахуванням витрат, пов'язаних з продажем (ліквідацією)		Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби»

№ з/п	Вид вартості	Визначення	Функціональне призначення	Нормативне джерело
		Попередньо оцінена сума, що її суб'єкт господарювання отримав би на поточний час від вибуття активу після вирахування попередньо оцінених витрат на вибуття, якщо актив є застарілим та перебуває у стані, очікуваному після закінчення терміну його корисної експлуатації	Відображення у формах фінансової звітності	Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 «Основні засоби»
		Вартість, яка може бути отримана за умови продажу об'єкта оцінки у термін, що є значно коротшим від терміну експозиції подібного майна, протягом якого воно може бути продане за ціною, яка дорівнює ринковій вартості	У разі продажу майна у термін, який є значно коротшим від терміну експозиції подібного майна	Національний стандарт №1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав» [7]
8.	Первісна вартість	Історична (фактична) собівартість необоротних активів у сумі грошових коштів або справедливої вартості інших активів, сплачених (переданих), витрачених для придбання (створення) необоротних активів	Відображення у формах фінансової звітності	Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби»
9.	Історична собівартість (англ. – Historical Cost convention)	Традиційна бухгалтерська конвенція, призначена для порівняння фінансових звітів на основі витрат, які фактично несе власник. Використання такої конвенції може не відображати реальну вартість активів на дату річного звіту	Відображення у формах фінансової звітності	Міжнародні стандарти оцінки [6, с. 383]
10.	Балансова вартість активу (англ. – Carrying Amount)	Балансова вартість активу – вартість активу, за якою він включається до підсумку балансу	Відображення у формах фінансової звітності	Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 32 «Інвестиційна нерухомість»
		Сума, за якою актив визнають після вирахування будь-якої суми накопиченої амортизації та накопичених збитків від зменшення його корисності	Відображення у формах фінансової звітності	Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 «Основні засоби»
	Балансова вартість активу (англ. – Book Value)	Стосовно активів – це капіталізована вартість витрат на актив за винятком накопиченого зношення, виснаження, або амортизації у тому вигляді, в якому це відображено в бухгалтерському обліку підприємств Стосовно комерційного підприємства – різниця між балансовою вартістю усіх активів (за вирахуванням зношення, погіршення та амортизації) і балансовою вартістю усіх зобов'язань, як вони представлені у бухгалтерському балансі суб'єкта господарювання. У цьому випадку балансова вартість є синонімом балансової вартості чистих активів, акціонерного капіталу	Проведення або використання оцінки бізнесу	Міжнародне правило оцінки №6 «Оцінка бізнесу» [6, с. 248]
11.	Справедлива вартість (англ. – Fair Value)	Сума, за якою може бути здійснений обмін активу або оплата зобов'язання у результаті операції між обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами	Визнання майнових активів на балансі з використанням моделі справедливої вартості	Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 19 «Об'єднання підприємств»
		Сума, за якою може бути здійснений обмін активу в результаті операції між обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами		Міжнародний стандарт оцінки №2 «Бази оцінки, відмінні від ринкової вартості» [6, с. 113]
12.	Переоцінена вартість (англ. – Revalued Amount)	Вартість необоротних активів після їхньої переоцінки	Переоцінка необоротних активів підприємства з метою визначення їх справедливої вартості	Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби»
		Справедлива вартість на дату переоцінки мінус будь-яка подальша накопичена амортизація та подальші накопичені збитки від зменшення корисності. Переоцінки слід проводити з достатньою регулярністю, так, щоб балансова вартість істотно не відрізнялася від тієї, що була б визначена із застосуванням справедливої вартості на дату балансу		
13.	Інвестиційна вартість (англ. – Investment Value)	Вартість майна для цього інвестора або класу інвесторів, за визначених інвестиційних або операційних цілей. Ця суб'єктивна концепція пов'язує конкретне майно з конкретним інвестором, групою інвесторів або суб'єктом господарювання з ідентифікованими інвестиційними резонами та/або критеріями	Враховання умов угоди, у зв'язку з укладанням якої проводиться оцінка в частині необхідності додаткового інвестування або виконання інших вимог, що потребує додаткових матеріальних витрат	Міжнародний стандарт оцінки № 2 «Бази оцінки, відмінні від ринкової вартості» [6, с. 109]
		Вартість, визначена з урахуванням конкретних умов, вимог та мети інвестування в об'єкт оцінки		Національний стандарт № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав» [7]
14.	Спеціальна вартість (англ. – Special Value)	Сума грошей на додаток до ринкової вартості, яка відображає специфічні атрибути активу, які мають вартість тільки для специфічного покупця	Оцінювання майна з врахуванням інтересу специфічного покупця	Міжнародний стандарт оцінки № 2 «Бази оцінки, відмінні від ринкової вартості» [6, с. 109]
		Визначається на основі розрахунку його ринкової вартості з подальшим збільшенням її на суму надбавки, яка встановлюється з урахуванням особливого інтересу потенційного покупця або користувача		Національний стандарт № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав» [7]

№ з/п	Вид вартості	Визначення	Функціональне призначення	Нормативне джерело
15.	Вартість злиття (англ. – <i>Special Value</i>) або Синергічна вартість (англ. – <i>Synergistic Value</i>)	Додатковий елемент вартості, створений поєднанням двох або більше інтересів, коли вартість поєданого інтересу цінніша, ніж сума вартостей первинних інтересів	Аналіз наслідків об'єднання майна	Міжнародний стандарт оцінки № 2 «Бази оцінки, відмінні від ринкової вартості» [6, с. 109]
16.	Вартість частини (англ. – <i>Component Value</i>)	Вартість компонент, які створені шляхом відокремлення прав у майні	Аналіз наслідків відокремлення прав у майні	Типи майна [6, с. 75]
17.	Вартість поліпшень (англ. – <i>Value of Improvements</i>)	Вартість, що додається до землі, завдяки таким поліпшенням, як будівлі, зміни структури та поліпшення самої землі	Визнання майнових активів на балансі з використанням моделі справедливої вартості	Міжнародне застосування оцінки № 3 «Оцінка активів публічного сектору для фінансової звітності» [6, с. 162]
18.	Дійсна вартість майна для цілей страхування	Вартість відтворення (вартість заміщення) або ринкова вартість майна, визначені відповідно до умов договору страхування	Оцінювання майна з метою визначення розміру страхової суми	Національний стандарт № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав» [7]
19.	Дійсна вартість (англ. – <i>Intrinsic Value</i>)	У деяких країнах сума, що визначається на основі оцінки наявних фактів та відображає «теперішню» або «реальну» цінність предмета. Це довгострокове поняття неринкової вартості, що згладжує короткострокові коливання цін	Оцінювання рухомого майна	Міжнародне правило оцінки № 5 «Оцінка рухомого майна» [6, с. 238]
20.	Вартість реверсії	Вартість об'єкта оцінки, яка прогнозується на період, що настає за прогнозом	Оцінювання майна методом дисконтування	Національний стандарт № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав» [7]

Джерело: власне опрацювання нормативних документів.

нематеріальних активів і форми їх представлення носять різноманітний характер. З огляду на погляди, наведені в сучасній економічній літературі, можна виділити три підходи до визначення вартості активів, що ґрунтуються на теорії оцінок: об'єктивних, суб'єктивних, книжкових (рис. 3).

Так, **теорія об'єктивних оцінок** ґрунтується на принципі продажних цін, які могли бути одержані при реалізації активів у момент, на який складений баланс. Ці ціни є об'єктивними, адже встановлюються на ринку незалежно від того, хто саме і чому реалізує свої активи. В об'єктивних оцінках валюти балансу, окремих статей активів і зобов'язань підприємства зацікавлені користувачі зовнішньої фінансової звітності, які примушені приймати свої поточні ділові рішення щодо інвестування й фінансування лише після того, як вони оцінять стійкість фінансового стану підприємства, визначають якість його наявних активів. Однак таке вартісне оцінювання з позиції загальноекономічної кон'юнктури можливе тільки тоді, коли всі цінності підприємства оцінені реально з точки зору суспільних, ринкових критеріїв, тобто за можливою ціною їх реалізації. Слід зазначити, що на вітчизняних підприємствах об'єктивна оцінка активів підприємства в цілому формується лише при його продажі на аукціоні, в порядку конкурсних торгів, у рейтингових оцінках.

Теорія суб'єктивних оцінок базується на міркуванні, що вартість активів залежить від тих індивідуальних умов, в яких вони знаходяться у даного господарюючого суб'єкта. Тому кожен баланс відображає ту суб'єктивну оцінку, яку мають активи на конкретному підприємстві в певний момент часу. На суб'єктивних оцінках активів і зобов'язань практично заснований сучасний фінансовий менеджмент. Зрозуміло, що зацікавленими користувачами інформації про доходи і витрати, активи і зобов'язання

є особи, які реалізують право оперативного управління і контролю за діяльністю підприємства. Теорія суб'єктивних оцінок акцентує увагу на доходуотворюючому характері майна підприємства, експертному визначенні стану економічних ресурсів, які призначені для досягнення мети підприємництва. Різновидами таких оцінок часто є експертні оцінки за експлуатаційною придатністю і одержані методом капіталізації доходу, що очікується (майбутніх економічних вигод).

Теорія книжкових оцінок визнає правильним лише такі оцінки, за якими активи обліковуються в книгах (регістрах обліку), тобто оцінки надходження цінностей у господарство; для майна та інших речових цінностей це будуть понесені затрати, для зобов'язань – їх номінальна оцінка.

Для розгляду концепцій вартості нематеріальних активів, що застосовуються під час проведення оцінки, звернемося до Міжнародних стандартів оцінки (МСО). У розділі 7 введення в МСО «ключовим критерієм для оцінки будь-якого нерухомого або рухомого майна є його корисність. Загальною метою процедур, що використовуються в процесі оцінки, є визначення та кількісне вираження ступеня корисності оцінюваного майна» [6]. Отже, «корисність» майнового активу є економічною категорією, яка виражається в тому чи іншому вигляді вартості.

Систематизуємо підходи до визначення видів вартості майна, що наведені в різних нормативних документах та можуть застосовуватися при проведенні оцінки вартості нематеріальних активів. Результати систематизації представлено в **таблиці**.

Таким чином, з огляду на різноманітні точки зору, наведені в таблиці, можна зробити **висновок**, що визначення певних видів вартості згідно з національними стандартами обліку й оцінки принципово відрізняються від визначень, наведених

у міжнародних стандартах обліку та оцінки. Зокрема, в міжнародній практиці оцінювання терміни «ліквідаційна вартість» (розраховується у процесі оцінювання бізнесу) і «вартість ліквідації» (розраховується у процесі оцінювання окремих активів підприємства) є синонімами і визначають суму коштів, які можна отримати у процесі ліквідації об'єкта оцінювання. У вітчизняній практиці термін «ліквідаційна вартість» на відміну від визначення, наведеного у П(с)БО № 7 «Основні засоби», асоціюється з умовами вимушеного продажу, який у міжнародних стандартах оцінки має самостійне значення. Вітчизняні оцінювачі розрахунок ліквідаційної вартості проводять шляхом застосування понижуючих коефіцієнтів до ринкової вартості.

У свою чергу, наявність різних точок зору щодо обліку нематеріальних активів зумовлює ускладнення управління їх вартістю. Тому на практиці під час обліку нематеріальних активів варто порівнювати результати, отримані згідно з диференційованими підходами, враховуючи специфіку таких розрахунків. Це зумовлює актуалізацію подальших теоретичних та методичних досліджень окресленого напрямку.

*According to the above mentioned points of view presented in the table, we have **concluded** that determination of certain types of value according to the national standards of accounting and evaluation differ from the definitions provided in the international standards of accounting and evaluation. In particular, according to the international experience, the "residual value" (calculated during the process of business evaluation), and "liquidation value" (calculated during the process of evaluation of certain assets of an enterprise) are synonyms and determine the amount of costs that can be obtained in the process of the object's being liquidated evaluation. According to the national standards, both terms define the funds, which we obtain after the object's being liquidated evaluation. On the other hand, the practical meaning of liquidation value is associated with the obligatory sales conditions instead of national standards. But such obligatory sales conditions have different meaning in accordance with the international standards of evaluation. The national researchers calculate liquidation value with lowering coefficients of market value use.*

The different points of view at peculiarities of intangible assets accounting make their value management more complicated. Therefore, the practical estimation of intangible assets should be made on the basis of different approaches and their peculiarities. It stipulates actualization of further theoretical and methodological researches of this field.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гриссом Т. Определение вида стоимости: его место в проведении оценки / Т. В. Гриссом [пер. с англ.] // Вопросы оценки. – 2007. – №4. – С. 19–24.
2. Історія економічних учень: підручник / за ред. В.Д. Базилевича. – К.: Знання, 2004. – 1400 с.
3. Король В.А. Про цінність і вартість в системі фінансового менеджменту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua-stock.com/assets/files/value.pdf>.
4. Маршалл, А. Принципы экономической науки: в 3-х т. / А. Маршалл. – М.: Прогресс, 1993. – Т. 1. – 415 с.; Т. 2. – 310 с.; Т. 3. – 351 с.
5. Міжнародне правило оцінки №4 «Оцінка нематеріальних активів» (переглянуто у 2007 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uto.com.ua/MPO4.pdf>
6. Міжнародні стандарти оцінки. – 8-ме вид. / [пер. з англ. С.О. Пузанка]. – К.: "АртЕк", 2008. – 432 с.
7. Національний стандарт оцінки №1 "Загальні засади оцінки майна і майнових прав", затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 10.09.2003 р. №1440 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
8. Стояненко І.В. Управління нематеріальними активами підприємства: сучасні реалії та перспективи розвитку / І.В. Стояненко // Ефективна економіка. – 2013. – № 7.
9. Ясишена В. Облікові критерії оцінки нематеріальних активів / В.В. Ясишена // Економічний простір. – 2013. – № 75. – С. 255–276.
10. Ratcliff R. U. A restatement of Appraisal Theory / R. U. Ratcliff // The Appraisal Journal. – 1964. – Jan & April. – P. 50–67; P. 258–291.
11. Wendt P.F. Critical Analysis and recent developments in Appraisal Theory / P.F. Wendt // The Appraisal Journal. – 1969. – October. – P. 485 – 500.

REFERENCES

1. Grissom T. Opredelenie vida stoimosti: ego mesto v provedenii ocenki [Determining the type of the value: its place in the evaluation]. Voprosy ocenki, 2007, no. 4, pp. 19-24 [in Russian].
2. Bazylevych V.D. Istoriya ekonomichnykh uchen': pidruchnyk [History of economic studies: a textbook]. Kyiv, Znannya, 2004, 1400 p. [in Ukrainian].
3. Korol' V.A. Pro tsinnist' i vartist' v systemi finansovoho menedzhmentu [On the value and the value system of financial management]. Available at: <http://ua-stock.com/assets/files/value.pdf> [in Ukrainian].
4. Marshall A. Principy ekonomicheskoy nauki: v 3-h t. [The principles of economics: in 3 volumes]. Moscow, Progress, 1993, vol. 1, 415 p.; vol. 2, 310 p.; vol. 3, 351 p. [in Russian].
5. The international rule of evaluation no. 4 "Intangible assets evaluation" (revised in 2007). Available at: <http://uto.com.ua/MPO4.pdf>.
6. Mizhnarodni standarty otsinky. 8-me vyd. [International evaluation standards. 8th ed.]. Kyiv, "ArtEk", 2008, 432 p. [in Ukrainian].
7. Natsional'nyy standart otsinky no. 1 "Zahal'ni zasady otsinky mayna i maynovykh prav", zatverdzhenny postanovoyu Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 10.09.2003 no. 1440 [The national standard of assessment no. 1 "General principles of evaluation of property and property rights" approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine of 10.09.2003 no. 1440]. Available at: <http://zakon.rada.gov.ua> [in Ukrainian].
8. Stoyanenko I.V. Upravlinnya nematerial'nymy aktyvamy pidpryemstva: suchasni realiyi ta perspektivy rozvytku [Managing intangible assets of the enterprise: modern realities and prospects of development]. Efektyvna ekonomika, 2013, no. 7 [in Ukrainian].
9. Yasyshena V.V. Oblikovi kryteriyi otsinky nematerial'nykh aktyviv [Accounting criteria for assessing intangible assets]. Ekonomichnyy prostor, 2013, no 75, pp. 255-276 [in Ukrainian].
10. Ratcliff R.U. A restatement of Appraisal Theory. The Appraisal Journal, 1964, Jan & April, pp. 50-67; pp. 258-291.
11. Wendt P.F. Critical Analysis and recent developments in Appraisal Theory. The Appraisal Journal, 1969, October, pp. 485-500.

Український журнал
«ЕКОНОМІСТ»
з 2011 року представлений
у міжнародній економічній
наукометричній базі RePEc.
У зв'язку з розширенням
розміщення публікацій
в RePEc з 2013 року

ЗМІНЮЮТЬСЯ ВИМОГИ
до змісту статей.
Уважно слідкуйте
за інформацією
в наступних
номерах журналу
і на сайті
<http://ua-ekonomist.com>